

VPLYV ÚSTAVY 9. MÁJA 1948 NA VÝKLAD NORIEM RODINNÉHO PRÁVA S DÔRAZOM NA VYŽIVNÉ MANŽELKY

IVANA ŠOŠKOVÁ

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zameriava na prelomové obdobie našich právnych dejín, kedy po revolučnom prevrate v roku 1948 bola dňa 9. mája 1948 prijatá nová československá ústava, ktorá s účinnosťou od 9. júna 1948 priniesla zásadné zmeny pre československý právny poriadok. S relevanciou pre oblasť rodinného práva zakotvila rovnosť mužov a žien v rodinnom i spoločenskom živote, dôsledne odstránila doznievajúce stavovské rozdiely (prítomné najmä v majetkovom práve manželov), zrovnoprávnila manželské a nemanželské deti. Ústava garantovala ochranu rodiny, manželstva a materstva. Existujúce platné právo tak bolo potrebné vykladať zásadne, bezvýhradne a výlučne v duchu novej ústavy a zásad ľudovodemokratického zriadenia. Autorka v úvode prináša krátku sondu do interpretačných pravidiel Ústavy 9. mája, v zmysle ktorých bolo potrebné hodnotiť a vykladať každú normu platného právneho poriadku. Argumentuje, že tieto interpretačné normy mali charakter recepčných noriem s výhradou, pričom recipované normy sa navyše mali napĺňať novým obsahom. Následne ponúka analýzu vplyvu Ústavy 9. mája na konkrétny rodinnoprávny inštitút – výživné manželky. Podľa platného práva totiž tzv. vydržovacia a alimentácia povinnosť zaťažovala priamo zo zákona manžela ako hlavu rodiny. Rozsah tejto povinnosti musel byť navyše primeraný jeho spoločenskému postaveniu a majetkovým pomerom bez ohľadu na to, či mala manželka sama dosť majetku, aby sa živila. Autorka sa bližšie zaoberá otázkou, či uvedené ustanovenia vzhľadom na prijatie Ústavy 9. mája ostávali i naďalej v platnosti, resp. do akej miery ich bolo možné aplikovať v dobovej praxi.

Key words in original language

Československá republika; Ľudová demokracia; Ústava 9. mája 1948; Interpretácia práva; Recepčia práva; Rodinné právo; Výživné; Vydržovacia a alimentácia povinnosť.

Abstract

The article aims on fault period in our law history, when after revolution in 1948 the new Czechoslovak constitution on 9th of May 1948 was adopted and brought major changes to Czechoslovak legal order with effect from the 9th of June 1948. With relevance to the family law this constitution enacted equality between men and women in family and social life, consistently eliminated existing class differences (still present mainly in matrimonial property law), and equalized legitimate and illegitimate children. The 9th May

Constitution guaranteed protection of family, marriage and motherhood. The applicable law had to be interpreted on principle with no reservation and explicitly in accordance with the spirit of the new constitution and of the People's democracy state system principles. In introduction the author gives a brief probe to the 9th May Constitution's interpretative rules, under which there was necessary to evaluate and interpret every rule of applicable law. She argues that these interpretative rules have been characterized as „recipe rules“ with a reservation, whereby the accepted rules/law should have been filled with the new content. After that the author offers an analysis of the 9th May Constitution's impact on the particular institution – wife maintenance. According to contemporary law there was a legal duty for husband as a head of family to support and maintain his wife. The scope of this duty had to be appropriate to his social and financial status, regardless of whether the wife was propertied or able to maintain herself. The author examines if those legal rules could remain in force, or more precisely how they could be applied in contemporary practice.

Key words

Czechoslovak Republic; People's democracy; The 9th May 1948 Constitution; Interpretation of law; Reception of law; Family law; Maintenance/Alimony; Supporting/Maintenance and alimental duty.

1. ÚVOD

Obsah manželstva, ako trvalého a úplného životného spoločenstva muža a ženy, založeného sobášnym aktom, tvorí vždy okruh vzájomných manželských práv a povinností. Hoci ich vzhľadom na špecifickosť vzťahov medzi manželmi nemožno vopred presne zadefinovať, možno ich aspoň systematicky rozdeliť na vzájomné práva a povinnosti osobného a majetkového charakteru¹. Ústrednou témou predkladaného príspevku bude tzv. vydržovacia (súčasnou terminológiou „vyživovacia“) a alimentálna povinnosť, ktoré možno zaradiť do sféry majetkovoprávných pomerov manželov. Ide teda o práva vecné, ktoré sú na rozdiel od práv osobných prenosné, v zásade aj dediteľné, s možnosťou zmluvne ich upravovať. Pri určitom širšom náhľade na majetkové pomery medzi manželmi možno vyjadriť názor, že vydržovacia a alimentálna povinnosť, spolu so znášaním manželských bremien (ako sa tieto inštitúty v minulosti u nás označovali) dodnes úzko súvisia s každodenným životom, majú

---

¹ K úprave majetkových vzťahov medzi manželmi pozri tiež: MURÁNSKA, Jana: Spoločný majetok manželov. In *Vedecká konferencia o euro a ochrane a vymožiteľnosti práv*: zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 27.-28.novembra 2008. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-788-4, s.192-205

najbližšie ku každodenným potrebám manželstva z hľadiska jeho finančného zabezpečenia a fungovania.

Pokiaľ ide o vytýčenie pramenného základu pre skúmanú problematiku, základnú zákonnú úpravu rodinného práva, platného de facto bez výraznejších zmien až do prvej polovice 20. storočia na Slovensku, predstavoval pôvodom uhorský zák. čl. XXXI/1894 o práve manželskom (tzv. manželský zákon – ďalej len „MZ“). Tento bol do československého právneho poriadku prevzatý recepciou v roku 1918 a platil na území Slovenska ako základný pilier rodinného², resp. manželského práva i po skončení druhej svetovej vojny. Skutočne zásadnými boli pre rodinné právo až zmeny, ktoré do celého systému československého práva priniesla Ústava 9. mája 1948. Dôsledná rovnosť pred zákonom, rovnosť postavenia mužov a žien či už v rodine alebo spoločnosti, ochrana manželstva, materstva a rodiny, rovnaké postavenie manželských a nemanželských detí – toto boli nové ústavné zásady, v zmysle ktorých bolo potrebné vykladať existujúce rodinnoprávne normy, aby sa nedostali do rozporu s najvyšším a základným zákonom štátu. V platnosti tak v zmysle Ústavy 9. mája ostávali len tie normy, ktoré neodporovali jej ustanoveniam a zásadám ľudovo demokratického zriadenia, resp. ktoré neupravovali veci odchylné od tejto ústavy (§ 170 ods. 3 Ústavy 9. mája, *a contrario*). Na súdy tak bola položená neľahká úloha uplatňovať staré právo v nových podmienkach. Tento stav však bol považovaný len za nevyhnutne prechodný. V snahe o unifikáciu a kodifikáciu práva sa vyhlásením právnickej dvojročnice zahájili intenzívne práce i na príprave nového práva rodinného. Ich výsledkom bol nový československý kódex rodinného práva z.č. 265/1949 Sb. o rodinnom práve (ďalej len „ZoRP“), ktorý nadobudol účinnosť dňa 1.1.1950.

2. VYDRŽOVACIA A ALIMENTAČNÁ POVINNOSŤ – PLATNÁ PRÁVNA ÚPRAVA NA SLOVENSKU

Právna povinnosť k vyživovaniu vo všeobecnosti vyplývala buď priamo zo zákona³, alebo potom zo zmluvy či z jednostranného právneho úkonu. V čase prijatia Ústavy 9. mája 1948 podľa práva

---

² Rodinné a manželské právo v medzivojnovnej prvej ČSR neprešlo komplexnou premenou či reformou, ktorá by kodifikovala a zároveň unifikovala nové rodinné právo v spoločnom štáte. Určité zmeny v oblasti rodinného práva nastali iba prostredníctvom parciálnych zákonov, ako boli tzv. manželská novela z.č. 320/1919 Sb. (v českých krajinách známejšia skôr ako „rozlukový zákon“), ďalej z.č. 256/1921 Sb. o ochrane detí v cudzej starostlivosti a detí nemanželských; z.č. 25/1928 Sb. o osvojení a napokon tzv. alimentálny zákon č. 4/1931 Sb.

³ vid' zákon č. 4/1931 Sb. z. a n. na ochranu osôb oprávnených požadovať výživu, výchovu alebo zaopatrenie (tzv. alimentálny zákon)

platného na území Slovenska tzv. **vydržovacia a alimentáčná povinnosť** medzi manželmi vyplývala z ustanovení zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve, a čo je zaujímavé – vyplývala **nepriamo** - najmä z jeho *V. hlavy* rozoberajúcej *Zaniknutie manželstva*. Konkrétne išlo o ust. § 90 a § 102 MZ, v zmysle ktorých zo samotných dôvodov rozluky manželstva alebo rozvodu od stola a lože, a najmä z tu konkretizovaných obsahových náležitostí rozsudku bolo možné vyvodiť **vyživovaciu povinnosť manžela ako hlavy rodiny** voči manželke. Z týchto ustanovení vyplýva, že manžel mal povinnosť vyživovať svoju manželku jednak počas manželského spoluzitia (bola to povinnosť vyplývajúca akoby automaticky zo samotného účelu manželstva), a jednak po rozluke manželstva resp. rozvode od stola a lože, ak toto manželské spoluzitie bolo ukončené/prerušené výlučne z viny manžela.

Úprava pomerov, pokiaľ išlo o chod domácnosti, rodiny, resp. manželstva, sociologicky vychádzala z nadvlády alebo nadradeného postavenia, jemnejšie povedané z výraznejšie vyššej pozície muža – živiteľa rodiny. Tento status upevňovala právna úprava, vychádzajúca z materiálnych podmienok existujúcich v čase jej vzniku, podporujúca triedne rozdelenie spoločnosti a s tým súvisiace nerovnoprávne postavenie pohlaví, hoci pri zakotvení ich formálnej rovnosti.

Vydržovacia a alimentáčná povinnosť teda zaťažovala už priamo zo zákona manžela ako hlavu rodiny. Základnou premisou bolo zabezpečiť túto povinnosť primerane **jeho** majetkovým pomerom a spoločenskému postaveniu. Rozsah tejto povinnosti bol závislý od miery manželského spoluzitia. Pokiaľ manželstvo trvalo a manžel a manželka normálne spolu žili, manžel bol povinný vydržovať svoju manželku úplne, spravidla in natura. Platilo to dokonca i vtedy, ak mala manželka sama dosť majetku, aby sa živila. V prípade, že manželské spoluzitie bolo ukončené výlučne z viny manžela, manželka sa mohla domáhať platenia výživného od manžela v peniazoch. Pri vyriešení viny u oboch manželov však manželka tento nárok voči manželovi strácala.⁴

Vydržovacia a alimentáčná povinnosť vychádzala zo zásady, že manžel je považovaný za hlavu rodiny a ako taký má znášať všetky manželské bremená, t.j. má sa starať o všetky potreby manželov a detí.⁵ Bolo to teda určité pomyselné potvrdenie del'by úloh, toho, že

---

⁴ „Ak bolo uznané na rozluku z viny oboch manželov, nemá rozlúčená manželka proti manželovi nároku na výživné, či už ich vina na rozluke bola rovnaká alebo nie.“ *Úr. sb.* 422. (Citované podľa FAJNOR, Vladimír – ZÁTURECKÝ, Adolf: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. III. vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, 1998. ISBN 80-967653-4-5. str. 429)

⁵ KRÁL, Štefan: *Výživné manželky*. *Právnik – časopis pro theorii a právní praxi*, č. 3-4, 1949. str.125.

muž mal vzhľadom na svoju možnosť realizácie a kariérneho postupu pokladať za prirodzené, že on bude živiť rodinu a manželku. Jej úloha sa predpokladala v reprezentovaní svojho manžela a zabezpečovaní starostlivosti o domácnosť. Fakt, že manžel bol manželku povinný vyživovať, aj keď to sama vďaka dostatku svojho majetku nepotrebovala, možno do určitej miery považovať za prejav alebo právne podopretie rozhodujúcej pozície muža v rodine – ako otca rodiny a primárneho žiteľa.

Obvykle vydržiavanie spočívalo v poskytovaní stravy, ošatenia, platení prípadných výdavkov v chorobe a pod. Ak však manželka opustila spoločný byt svojvoľne a bez vážneho dôvodu, jej nárok na vydržiavanie zo strany muža zanikal. Žena bola v určitej závislosti na mužovi a rozhodnutie opustiť ho naozaj nemohlo byť ľahkovážne. Ak ale opustila muža s jeho súhlasom, alebo hoci aj bez súhlasu, ale z dôležitého dôvodu úzko spojeného s manželom, bol muž povinný platiť jej toľko, aby si sama mohla nájsť zaopatrenie primerané jeho majetkovým pomerom. Žena si toto svoje právo mohla uplatňovať žalobou.

Povinnosť vydržiavania a alimentovania manželky zaťažovala dokonca aj manželových rodičov, ak muž priviedol nevestu do spoločnej domácnosti s nimi s ich súhlasom, a manžel sám nebol schopný plniť si túto povinnosť zo svojho majetku či príjmov⁶.

Ak to zhrnieme, vydržovanie muselo zodpovedať majetkovým a zárobkovým pomerom muža - jeho stav bol určujúci pre stav manželky. Pri stanovovaní výšky výživného sa samozrejme bral zreteľ na majetok resp. príjem manželky. Avšak výživné sa malo určovať takým spôsobom, aby zaopatrenie zostalo primerané majetkovému a spoločenskému postaveniu manžela a rovnako bývalej životnej úrovni manželky v čase trvania manželského spolužitia.

Otáznym zostáva, či tu bola aj opačná povinnosť zo strany **manželky vydržovať a alimentovať svojho manžela**. Podľa názorov dobovej právnej vedy spravidla manželka nemohla byť donucovaná, aby svojho manžela vydržiavala.⁷ Podľa judikatúry však takáto alimentačná povinnosť manželky voči manželovi predsa len prichádzala do úvahy. V zásade bola žena povinná vydržiavať a poskytovať alimenty svojmu manželovi primerane podľa jej majetkového stavu a zárobku v tom prípade, že jej manžel bol nemajetný a pritom práce a zárobku nie z vlastnej viny neschopný⁸.

---

⁶ ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír: Komentář k čl. občinnému zákoníku občanskému. I. díl. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, str. 483.

⁷ Tamtiež, str. 483.

⁸ S týmto právnym názorom sa možno stretnúť napr. aj v diele LUBY, Štefan: Základy všeobecného súkromného práva. II. vydanie. Bratislava:

Táto povinnosť manželky sa potom spravovala rovnakými zásadami ako povinnosť manžela. Domnievam sa, že bolo správne, ak súdy zastávali názor, že hoci táto vydržovacia a alimentáčna povinnosť manželke nevyplývala zo zákona, v prípade núdze mal mať tiež manžel voči manželke nárok na slušnú výživu, ak sa mu táto z dôvodov hodných zreteľa nedostávala.

3. ÚSTAVA 9. MÁJA A VÝKLAD PRÍSLUŠNÝCH PRÁVNÝCH NORIEM O VÝŽIVNOM

Vyššie uvedená právna úprava vzťahujúca sa k vydržovacej a alimentáčnej povinnosti, resp. k vyživovacej povinnosti medzi manželmi, sa vplyvom Ústavy 9. mája z roku 1948⁹ dostala do úplne nového svetla. Predovšetkým tu vyvstala zásadná otázka, do akej miery a či vôbec spomenuté ustanovenia zostali aj naďalej v platnosti. Vzhľadom na ustanovenia Ústavy 9. mája, predovšetkým na jej základné články a najmä §§ 1, 26, 143, 170, 171 a 173 bolo potrebné skúmať, či a akým spôsobom možno uvedené normy manželského práva aplikovať i naďalej v praxi (t.j. či zostali v platnosti, a ak áno, ako vykladať ich obsah).

Ústava v § 173 ods. 2 stanovila, že dňom, kedy nová ústava nadobudne účinnosť, strácajú platnosť všetky nielen ústavné, ale aj iné (ostatné) zákony, pokiaľ odporujú ustanoveniam tejto ústavy a zásadám ľudovo-demokratického zriadenia alebo upravujú veci odchylné od tejto ústavy. Staré normy, majúce svoj pôvod ešte za éry predchádzajúcich pomerov, preto bolo potrebné vykladať a používať tak, aby nenastal rozpor s ústavou a aby neboli porušené zásady ľudovodemokratického zriadenia.¹⁰

Ústav všeobecného súkromného práva Právnickej fakulty Slovenskej univerzity, 1947. str. 219. Z dostupnej judikatúry však jednoznačne nevyplýva, či sa nemajetnosť a zárobková neschopnosť manžela tolerovala len v prípade, kedy k nej došlo bez jeho zavinenia – porovnaj: „Žena je povinná svojho nemajetného a zárobku neschopného muža vydržovať (Kúria, zásadné rozhodnutie č. 196, Fajnor-Záturecký: Zásadné rozhodnutia, str. 576); súhlasne aj Kúria č. 2181/1917 a Kúria č. P III 2930/1918 s dodatkom, že manželka povinná je túto vydržovaciu povinnosť plniť v prvom rade v spoločnej domácnosti in natura, kdežto alimenty môže manžel žiadať len vtedy, keď z viny manželky žije oddelene.“ (Citované podľa ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír: Komentář k čsl. obecnímu zákoníku občanskému. I. díl. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, str. 487.)

⁹ Bližšie pozri napr.: SKALOŠ, Martin: Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945 - 1989. Banská Bystrica: PrF UMB, 2011. ISBN 978-80-557-0156-1. str.168-173.

¹⁰ „Za dnešní situace obsahuje tento právní řád prozatímně i staré normy (předmnichovské a rakouské i uherské), ale po odečtení těch norem, které podle § 173, odstavec 2, je považovat za zrušené novou ústavou. Ostatní starší normy je pak nutno od chvíle účinnosti nové ústavy aplikovat v

Pri výklade právnych noriem bolo nutné riadiť sa interpretačnými predpismi obsiahnutými priamo v ústave – v základnom článku XI, ods. 3 a v § 143 ústavy. V ich zmysle sudcovia pri výkone svojho nezávislého úradu boli viazaní jedine právnym poriadkom ľudovej demokracie. Sudcovia sľubovali prisahou (§143), že budú zachovávať zákony a nariadenia, vykladať ich v duchu ústavy i zásad ľudovo demokratického zriadenia a rozhodovať nestranne. Išlo tu o výslovné zakotvenie nutnosti vykladať existujúce zákony a nariadenia zásadne, bezvýhradne a výlučne v duchu ústavy a zásad ľudovo demokratického zriadenia.¹¹ V súvislosti s dodržiavaním zásad ľudovo-demokratického zriadenia boli na sudcov kladené požiadavky chápať pojem a funkciu práva z hľadiska učenia marxizmu-leninizmu. Sudca musel pri rozhodovaní presne rozlišovať zásadu „socialistickej zákonnosti“ od zásady „meštiackej zákonnosti“ a bezpodmienečne v praxi uplatňovať zásadu socialistickej zákonnosti ako nástroj spoločenského pokroku.¹²

Za pomoci rozboru ďalších ustanovení Ústavy 9. mája 1948 sa pokúsime zistiť, či v zmysle platných právnych predpisov mala teda manželka nárok na výživné voči manželovi, za akých predpokladov či podmienok a do akej miery.

Ak vezmeme do úvahy, že manžel bol podľa „starého“ práva považovaný za hlavu rodiny a ako taký mal znášať všetky manželské bremená, od účinnosti Ústavy 9. mája táto zásada prestávala platiť. Staré právo sa malo naplňať novým obsahom. Podľa § 1 ods. 2 Ústavy muži a ženy mali rovnaké postavenie v rodine i v spoločnosti a rovnaký prístup ku vzdelaniu i ku všetkým povolaniam, úradom a hodnostiam. Kvalitatívne sa zmenilo postavenie muža – z pozície

---

správném výkladu podle § 171, odst. 3 (v souladu s ústavou).“ Z dôvodovej správy k návrhu novej ústavy ČSR. Ústavodarné Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. 5. zasadnutie. Tisk č. 1227. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/T1227_06.htm (cit. 21.11.2011).

¹¹ „*Nová ústava má být zároveň kritickým měřítkem (sudidlem) dosavadního právního řádu.*“ Z dôvodovej správy k návrhu novej ústavy ČSR. Ústavodarné Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. 5. zasadnutie. Tisk č. 1227. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/T1227_06.htm (cit. 21.11.2011). Pozri tiež: KOCNA, Adolf: Vliv Ústavy 9. května na výklad právních norem. Právník – časopis pro theorii a právní praxi, č. 3-4, 1949. str.112.

¹² KRÁL, Štefan: Výživné manželky. Právník – časopis pro theorii a právní praxi, č. 3-4, 1949. str.126. Tiež: „*V lidové demokracii se tedy přeměňuje sama role práva ve společnosti. Z prvku konservativního, retardačního, ba reakčního se stává faktorem vývoje, pokroku a budovatelského úsilí.*“ Z dôvodovej správy k návrhu novej ústavy ČSR. Ústavodarné Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. 5. zasadnutie. Tisk č. 1227. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/T1227_06.htm (cit. 21.11.2011).

hlavy rodiny sa stal rovnocenným partnerom manželky, ktorá nadobudla v rodine úplne rovnaké práva a povinnosti ako jej manžel. Starat' sa o všetky potreby manželov a detí odteraz prislúchalo obom manželom spoločne v rovnakej miere. V zmysle § 26 Ústavy všetkým občanom prislúchalo právo na prácu. Zásady ľudovodemokratického zriadenia vyžadovali, aby každý občan toto právo na prácu aj statočne využil.¹³ Zároveň ústava garantovala všetkým pracujúcim právo na spravodlivú odmenu za vykonanú prácu (§ 21, ods. 1 Ústavy).

Na základe citovaných predpisov sa manželia stávali rovnocennými občanmi v spoločnosti a rovnocennými partnermi v rodine. Mali ústavne garantované právo na prácu, pri ktorom sa očakávalo, že ho statočne využijú. Ak boli obaja manželia práceschopní, podľa pomeru svojich hospodárskych schopností potom boli povinní **spoločne** sa starať aj o domácnosť a znášať náklady na manželstvo. Práca manželov vo vzťahu k manželstvu a k rodine mala byť rovnako hodnotená bez ohľadu na to, či manžel vykonával zárobkovú činnosť alebo prácu v domácnosti. Treba dať do pozornosti, že práca – najmä manželiek – v domácnosti bola bežným javom vtedajšej doby, podmieneným historicky. Manželka sa poväčšine venovala výlučne starostlivosti o domácnosť a deti. Táto práca manželky bola považovaná za doteraz spoločensky nutnú a preto mala byť nezárobkovo činná žena po dobu trvania manželstva zabezpečená nárokom na úhradu osobných potrieb voči svojmu manželovi. Osobný výkon starostlivosti o deti a o spoločnú domácnosť, ktorú v rodine zabezpečovala viac-menej manželka, bol považovaný za ekvivalent peňažného príspevku manžela, ktorý na uspokojovanie potrieb rodiny zasa prispieval skôr finančne. „Keď prácu manželov vo vzťahu k rodine hodnotíme rovnako, vtedy musíme pripustiť, že manželke, ktorá pracuje len v domácnosti, patria také práva na manželov plat, zárobok, ako manželovi samému. Zárobok manžela je spoločný obom manželom.“¹⁴

Do iného svetla sa dostávala manželka, ktorá sa nevenovala starostlivosti o deti a domácnosť. Ak teda bola manželka práceschopná a nevykonávala prácu v domácnosti, malo sa podľa nového chápania na ňu pozerat' ako na rovnoprávnou s manželom. Nárok na jej vydržiavanie počas manželstva zo strany manžela sa začínal vnímať ako neopodstatnený. Objavovali sa názory, že by tu išlo o podceňovanie práce manželky, dokonca znižovanie dôstojnosti ženy ako rovnocenného partnera.

Tretiu modelovú situáciu uzatváral prípad, keď manželka nebola schopná práce. Pri práceneschopnej manželke sa na manželovej povinnosti vydržovať ju počas manželského spoluzitia nič

---

¹³ V zmysle používaného hesla: „kto nepracuje, nech nejde“.

¹⁴ KRÁL, Štefan: Výživné manželky. Právnik – časopis pro theorii a právní praxi, č. 3-4, 1949. str.127.

nemenilo. Mal povinnosť vydržovať ju predovšetkým *in natura*, čo bol spôsob vyplývajúci zo samotnej povahy manželstva, ako spoločenstva založeného na vzájomnej láske a pomoci. Táto povinnosť práceschopného manžela starať sa o svoju práceneschopnú manželku (a samozrejme tiež opačne) bola vnímaná nielen ako povinnosť mravná, ale i právna.

Pokiaľ išlo o otázku vyživovania manželky pri oddelenom živí manželov (ako dôsledok rozvodu od stola a lože), resp. pri rozlúčenom manželstve, kľúčovú rolu zohrávala súdom určená vina na rozluke. Určenie viny bolo obligatórnou náležitosťou výrokovej časti rozsudku, preto v zásade pri rozluke nemohla nastať situácia, že by niektorý manžel (prípadne aj obaja) nebol označený za vinného. Určenie viny so sebou nieslo významné osobnoprávne i majetkovoprávne následky¹⁵, konkrétne v súvislosti s témou výživného manželky – za vinného vyhlásený muž bol povinný nevinnú ženu živiť, a to primerane k jeho majetkovému a spoločenskému postaveniu, ak vlastné príjmy nevinnej manželky na takúto výživu nestačili. Výživné, resp. alimenty museli byť na žiadosť ženy zaistené. Takáto povinnosť zaťažovala bývalého manžela až dovtedy, kým sa žena znovu nevydala.

Ústava 9. mája však opäť podstatne menila výklad dovtedajších noriem. Aj keby oddelené žitie manželov či rozluke zaviniel manžel, súdy mali brať ohľad na celkovú situáciu manželky. Jednak na jej majetkovú situáciu, a najmä na jej schopnosť či neschopnosť pracovať a živiť sa vlastnou prácou. Prisúdenie alimentov bezdetnej a práceschopnej manželke sa v takomto prípade mohlo vnímať ako bezpracný príjem manželky, či dokonca podporovanie zaháľáčstva¹⁶. Ak ústava zaručovala právo na prácu a zásady ľudovodemokratického zriadenia vyžadovali, aby každý občan toto právo na prácu statočne využil, takouto optikou sa na manželku mali pozeráť aj súdy. Nárok manželky na výživné mali teda potvrdiť iba v tom prípade, ak by manželka nemohla sama vykonávať zárobkovú činnosť pre svoju práceneschopnosť alebo preto, že sa musela starať o výchovu detí. V opačnom prípade by výživné malo povahu „bezpracného príjmu“ manželky. Výživné sa teda ako výraz zásadného odmietania starého „buržoázneho“ práva malo konečne prestať vnímať ako akýsi druh „náhrady škody“, ktorú bol povinný plniť vinný manžel voči nevinnej manželke. Pod vplyvom Ústavy 9. mája sa významnou mierou menil tiež pohľad na určovanie výšky

---

¹⁵ Pozri ŠOŠKOVÁ, Ivana: Právna úprava rozluky a rozvodu od stola a lože v medzivojnovom období na Slovensku vo svetle judikatúry. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Beli Neosolii*. Roč. XII.-XIII. / zost. Jaroslav Chovanec. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzita Mateja Bela, 2007. - ISBN 978-80-80-83-428-9. str. 229-247.

¹⁶ KRÁL, Štefan: Výživné manželky. *Právnik – časopis pro theorii a právní praksi*, č. 3-4, 1949. str.127.

výživného. Hoci dôležitú úlohu v zmysle platného práva stále zohrávali majetkové pomery a spoločenské postavenie či zárobkové schopnosti manžela, pri stanovovaní výšky výživného sa výrazne začínal brať ohľad na majetok samotnej manželky a jej zárobkové schopnosti. Stará zásada o primeranosti zaopatrenia manželky k jej bývalej životnej úrovni za trvania manželstva sa dostávala do rozporu s povahou výživného a s jeho novým chápaním v ľudovej demokracii.

Literature:

- Dôvodová správa k návrhu novej ústavy ČSR. Ústavodarné Národné zhromaždenie republiky Československej 1948. 5. zasadnutie. Tisk č. 1227. Dostupné na internete: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/T1227_06.htm (cit. 21.11.2011).
- FAJNOR, Vladimír – ZÁTURECKÝ, Adolf: Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. III. vydanie pôvodného diela. Šamorín: Heuréka, 1998. ISBN 80-967653-4-5.
- KOCNA, Adolf: Vliv Ústavy 9. května na výklad právních norem. Právník – časopis pro theorii a právní praxi, č. 3-4, 1949. str. 112–125.
- KRÁL, Štefan: Výživné manželky. Právník – časopis pro theorii a právní praxi, č. 3-4, 1949. str. 125–128.
- LUBY, Štefan: Základy všeobecného súkromného práva. II. vydanie. Bratislava: Ústav všeobecného súkromného práva Právnickej fakulty Slovenskej univerzity, 1947.
- MURÁNSKA, Jana: Spoločný majetok manželov. In *Vedecká konferencia o euro a ochrane a vymožiteľnosti práv: zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 27.-28. novembra 2008*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-788-4, str. 192-205.
- ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír: Komentář k čl. obecnímu zákoníku občanskému. I. díl. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935.
- SKALOŠ, Martin: Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1945 - 1989. Banská Bystrica: PrF UMB, 2011. ISBN 978-80-557-0156-1.
- ŠOŠKOVÁ, Ivana: Právna úprava rozluky a rozvodu od stola a lože v medzivojnovom období na Slovensku vo svetle judikatúry. In: *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Beli Neosolii*. Roč. XII.-XIII. / zost. Jaroslav Chovanec. Banská Bystrica: Právnická fakulta Univerzita Mateja Bela, 2007. - ISBN 978-80-80-83-428-9. str. 229-247.

Contact – email

ivana.soskova@umb.sk